

Zij vielen in drie categorieën uiteen: gevangenen bij wie het er, nog voor zij berecht werden, naar uitzag dat zij vrijgesproken zouden worden, gevangenen die inderdaad vrijgesproken werden, en gevangenen aan wie gevangenisstraf opgelegd werd. Welnu, in juni en oktober '42 werd bepaald dat de eerste twee categorieën aan de *Gestapo* overgedragen en naar concentratiekampen gebracht zouden worden, en in november '43 werd vastgesteld dat voor de derde categorie na het uitzitten van hun gevangenisstraf hetzelfde zou gelden. In de concentratiekampen deed dus een nieuwe soort gevangenen haar intrede: de *Nacht-und-Nebel*- ofwel *NN-Häftlinge*; hun was elk contact met hun familie of vrienden verboden.

De meeste van die *NN-Häftlinge* kwamen in de concentratiekampen Gross-Rosen en Natzweiler (Elzas) terecht, vooral in Natzweiler. Dat had twee oorzaken. De eerste was dat het *Reichssicherheitshauptamt* op voorstel van Harster in september '43 bepaalde dat alle *NN-Häftlinge* van 'Germaanse' afkomst in Natzweiler samengebracht moesten worden, de tweede dat zich onder de naar schatting zeventuizend *NN-Häftlinge*, die in totaal in de kampen terecht kwamen (in Natzweiler óók talrijke Nederlandse politieke gevangenen die tevoren in Buchenwald, Dachau en Neuengamme opgesloten geweest waren), meer dan vijfduizend Fransen bevonden hebben.

Ziet men op deze ontwikkeling terug, dan is, dunkt ons, vooral één ding duidelijk: integrale toepassing van de oorspronkelijke *NN*-regeling zou hebben betekend dat nagenoeg alle in West-Europa gearresteerde illegale werkers gevangenen van de *Wehrmacht* zouden worden – dat was voor Himmler en het *Reichssicherheitshauptamt* kennelijk onaanvaardbaar. Zij hebben allereerst weten te bereiken dat niet de *Wehrmacht* maar de *Gestapo* de naar Duitsland overgebrachte gevangenen in handen kreeg; vervolgens, dat de berechting in hoofdzaak toevertrouwd werd aan het *Volksgerichtshof* en aan drie *Sondergerichte*; en tenslotte, dat al die gevangenen die niet ter dood veroordeeld waren, vroeg of laat in de concentratiekampen belandden, zulks ook dan wanneer de *Gestapo*-zelf dan wel de competente rechtbank van oordeel was dat de betrokkenen onschuldig waren. Het lot dat die onschuldigen trof, had kennelijk met het feit te maken dat de gehele *Nacht-und-Nebel*-regeling niet tot de buitenwereld mocht doordringen.

Wat is er nu met die regeling in bezet Nederland gebeurd?

Toen Hitlers *Richtlijnen* d.d. 7 december '41 en Keitels nadere instructies d.d. 12 december bij het *Reichskommissariat* binnenkwamen, wekten deze stukken daar grote verbazing. Wat Hitler en Keitel voorgeschreven hadden, betekende een volledige doorbreking van de in bezet Nederland gevolgde praktijk: als men conform handelde, dan diende men de gehele Duitse berechting van illegale werkers in Nederland op te heffen. Het was immers